

За вашата библиотека
For Your Library

Рубриката „За вашата библиотека“ е нова за списание „История“ и се изработва съвместно с авторите на блога за книги „Библиотеката“ (<http://bibliotekata.wordpress.com/>). Тя има за цел да ви запознае с някои от най-новите и атрактивни заглавия в историческата литература. Тук ще намерите не само любопитни факти и ценни препоръки, но и описани лични впечатления, които може да са ви от полза при избора на книга за вашата библиотека.

ВАРЛАМ ШАЛАМОВ – РИЦАРЯТ НА КОЛИМ

Поклон – това е единственото, което може да направи човек, след като е съпреживял „Колимски разкази“.



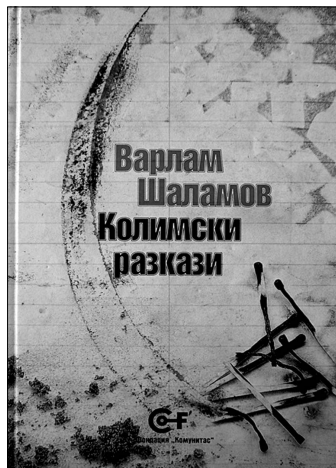
Дълбок поклон пред Варлам Шаламов и неговия труд!

Тази книга не е литература, в нея няма нищо художествено, няма и следа от авторска гледна точка, от интерпретация. Всяка страница, всеки ред е *груба, зъбата, скорбутна, дизентерийна действителност*, която разкрива пред читателя на практика безкрайните гразници на злото. Пулсиращ кошмар сред белите отблясъци на Далечния север, който за днешния човек може би изглежда като болно бълуване, пречупен през криво огледало спомен за прастара кроманьонска епоха. А са минали шестдесет години.

„Документите от нашето минало са унищожени, караулните вишки са отсечени, бараките са изравнени със земята, ръждасалата бодлива тел е намотана на руло и откарана на някакво друго място. По развалините на Серпентинката сега е плъзнала върбовката иван-чай – огненият плевел, цветето на забравата, враг на архивите и човешката памет.

Имало ли ни е?“

Този въпрос си задава Варлам Шаламов след седемнадесет години, прекарани в страховитата система на ГУЛАГ – на края на света, в безрадостната Колима, където с робския труд на стотици хиляди затворници Съветският съюз колонизира ледените полета. И където температурата трябва да падне под минус петдесет и пет градуса, за да разрешат на затворниците да останат в бараките. Във всеки друг случай – нечовешки, убийствен труд в златните мини на „Далстрой“.



„Колимски разкази“ – не сборник, не роман, не епос, а живо свидетелство и доказателство за това, че ад съществува, и то на земята. Едва преживял дългите години на север, измъкнал се на косъм от смъртта като човешка руина, Шаламов пише този сборник и по спомени на негови близки крещи, стени и плаче със сълзи, докато непривикналата му с писалката ръка реди страница след страница от своя труд. Същата тази ръка, от която по време на боледуване от пелагра в лагерите се свлича цялата кожа като ръкавица – медиците на Далечния север я запазват като музеен експонат.

„Трудът е въпрос на чест, слава, доблест и героизъм“

Този надпис стои на входа на всеки от десетките съветски концлагери в Сибир. Колко близко до нацисткото „Arbeit macht frei“. Без емоции, без обвинения и без патос „Колимски разкази“ разказва за трагедията на човека, който престава да бъде човек в ледовете на Колима. Смъртната присъда на 58-и член, който изпраща на унищожение политическите затворници. А за да бъдеш политически затворник през 1937-а или 1938-а, или 41-ва или 45-а не е нужно да правиш каквото и да било – един донос, едно хрумване на държавната машина може да направи от професора или доцента факир на лопатата, „пътник“, ходещ скелет с разклачени от скорбут зъби, дъвчещ замразените рибени опашки в каторгите на ГУЛАГ. Шаламов споменава за едно невинно момче, което развинтвало гайките от влаковите релси, за да си прави тежести за въдицата – достатъчна причина, за да го осъдят на десет години лагер за „саботаж“. Невинните, безсмислените жертви на кървавия комунистически ад оставят телата си на Колима. Заравят ги в масови общи гробове, които понякога се отварят от случайно срутване и по склоновете запъплят разкривени трупове. Шаламов описва как ги събират с американски булдозер, получен по „лендлийза“.

И в този свят на смърт и непрестанен ужас няма място за герои. Тук всички са жертви. Дори палачите. Те също са жертви – разполагайки с някаква власт днес, те се възползват, защото знаят, че утре може да са на мястото на убиваните. Този адски кръг е пресъздаден със смразяващ пример – ненавижданите от всички бригадири, които безмилостно бият и убиват политическите затворници, сами са убивани от криминалните, като просто им отрязват главата с трион. Злото няма едно лице в пъклената схема на ГУЛАГ.

Книгата е потресаваща. Предговорът към българското издание, дело на Едвин Сугарев, е майсторско допълнение, което обяснява много от разказаното. Суга-

рев прави неизбежен паралел между Шаламов и Солженицин, като умело улавя разликата между двамата. А именно, че докато Солженицин все пак твори литература с послание, с отхвърляне и отричане на човеконенавистния режим, то разказите на Шаламов са квинтесенция на преживяното – без мисия, без цели, без укор и емоции. И в този смисъл са неподправена присъда, но изказана вече в мислите на читателите, а не в страниците на самата книга.

Адът няма да престане да бъде ад, ако забравим за него. Мъртвите няма да станат от масовите гробове, ако откажем да повярваме в тях. Палачите ще си останат палачи, без значение дали им прощаваме или не. Забравата – ето какво не бива да допускате никога!

Поклон пред Варлам Шаламов, който успя да намери силата да припомни!

МЕМОАРИТЕ НА ХРУШЧОВ: ПОГЛЕД ЗАД СТЕНИТЕ НА КРЕМЪЛ



Мемоарите на Хрушчов бяха едно от най-очакваните заглавия на българския книжен пазар. Съществуват тонове литература, посветена на съветската власт, на сталинистката диктатура, на ролята на СССР във Втората световна война. Никой обаче не може да бъде толкова близо до събитията, колкото участник в тях от ранга на Хрушчов. Човекът, който демитологизира Сталин! Дори само слухът, че бившият съветски лидер пише мемоари, е бил достатъчен за агентите на КГБ, за да се впуснат в яростно издирване на записите. За щастие част от тях вече са изнесени зад граница. Брежнев не успява да спре публикуването им – мемоарите излизат в САЩ, а в Русия едва през 1999 г. У нас през май 2011 г. беше пуснат първи том, обхващащ спомените на Хрушчов до 1942 г., под името „Хора. Години. Власт“.

Презумпцията, че винаги трябва да имаме едно наум, когато четем признанията на големи политици и държавници, важи с пълна сила и за мемоарите на Хрушчов. Не очаквайте едва ли не дисидентско четиво и рушене на системата – Хрушчов е съветски лидер и комунист и всяка негова дума демонстрира вдъхновение и гордост от постиженията на СССР, от могъществото и силата на огромната държава. Въпреки това книгата дава много отговори, които притежават неимоверно предимство пред всички твърдения на историците, а именно – изрича ги Хрушчов. Човекът, който е до Сталин през цялото време на неговата тотална власт. Човекът, който е в сърцето на Червената армия през цялата война и превърнал се в свидетел както на първоначалното отчаяние, така и на последвалия подем. Какво ще разберете от неговите спомени?

Да, той е бил свидетел на най-големите репресии в СССР по времето на Ста-

лин. И признава, че тогава не се е съмнявал в правотата на тези действия – тежко признание, за което се разкайва, но не скрива от читателите. Мрачни са страниците, в които описва как последователно изчезват способни и невинни хора в безмилостната месомелачка на Сталин.

Да, той е бил близък до ужасяващия диктатор. И подробностите около контактите му с него са особено интересни! За самотата на кремълския властелин, за нуждата му от компания край масата и постоянното подстрекателство към пианство на хората от обкръжението му – може би са пикантни подробности, но допълват добре образа на Сталин.

Не, не е вярно разпространеното твърдение, че Съветският съюз е бил толкова изненадан от нападението на Германия през лятото на 1941 г. Хрущов разказва, че всички са очаквали неизбежната война и са се готвели за нея. Явно недостатъчно обаче. Унищожителен е в критиките за неподготвената технически и тактически армия, но е категоричен – война с Германия е щяло да има така или иначе. Обвинява лично Сталин за хаоса и безсилието на Червената армия, която в тези първи дни няма дори достатъчно пушки и се разбягва пред лицето на агресора.



Да, Сталин е бил сринат психически от колапса на Червената армия в първите седмици на войната. Любопитен момент разказва Берия на Хрущов – в пристъп на отчаяние вождът изкрещал: „Ленин ни завеща социалистическа държава, а ние я просрахме! Отказвам се от управлението!“. Нужни били усилията на неговите приближени да го разубедят от решението му.

Да, почти непознатият епизод, в който България играе ключова роля и който би могъл да прекрати войната, макар и временно, се оказва истина. В отчаянието си през първите няколко месеца Сталин решава да поиска мир от Хитлер и да му преотстъпи Украйна, Беларус и Прибалтика. Изпратен е агент в България, който да предаде предложението по веригата до Хитлер, но фюрерът не отговаря, уверен в близката победа на Изток.

Интересните подробности са много, а книгата наистина обогатява запалените по историята хора. И най-интересното без съмнение предстои във втория том, където очаквано ще стане дума за края на войната, последвалата окупация на половин Европа, XX конгрес, Карибската криза и още редица други ключови събития от новата история.

КРАТКА ИСТОРИЯ НА ФАШИЗМА

На 9 май Европа отбелязва една забележителна, дългоочаквана от милиони хора дата – края на Втората световна война в Европа, победата над нацистка Гер-

мания. Триумфът на Съюзниците в руините на Берлин бележи и тоталния крах на две човеконенавистни идеологии – фашизма и националсоциализма.



У нас излезе интересното изследване на **Иниго Болинага** – „*Кратка история на фашизма*“. Перфектен повод да си поговорим за раждането, развитието и залеза на една от най-отричаните доктрини в световната история, причинила неизброими нещастия на човечеството.

„Кратка“ е доста точно определение за книгата на Болинага. Баският изследовател е побрал необятната тема за фашизма в 200 страници, написани на достъпен, увлекателен език и изчистен от излишна информация, ненужни дати и имена. Чете се бързо и почти като приказка. Може да се предположи, че е адаптирано академично изследване, защото разглежда както теоретичните основи и релации при формирането и оформянето на фашизма като идеология, така и проследява хронологично пътя му преди, по време на войната и след това, чак до проекциите му в днешни дни.

Със своя обем и стил книгата е доста подходяща за хора, които искат да добият обща представа за фашизма и последиците от него; хора без предварителен масив от знания по темата. Въпреки това е подходяща и за познаватели по тема Втора световна война, идеологии, тоталитаризъм, тъй като запълва някои бели петна в познанията и дава любопитни и малко известни подробности.

Чували ли сте например за Република Сало? Това всъщност е Северна Италия за кратък период от войната, когато съюзниците са окупирали южната част на Апенините, а освободеният от затвора Мусолини съставя марионетна на Германия фашистка република на север. А знаете ли, че Мусолини е бил една от най-големите надежди на социализма в зората на своята политическа кариера и че Ленин горещо е приветствал възхода на фашизма в Италия? Или че режимът на Франко не може да бъде наречен фашистки, а диктаторът дори разгромява официалната фашистка Фаланга в Испания?

Ценното в книгата е и засягането на фашистките движения в по-малки страни като Унгария („*Кръстосаните стрели*“), Словакия, Румъния („*Желязната гвардия*“), пък и във Франция и Англия – държави, в които подобна идеология така и не намира почва.

Внимание заслужава съществуването на партии и движения от фашистки тип след войната и дори в днешни дни – авторът изследва редица формации, които изповядват в известна степен типични за фашизма идеи. Както се изразява Болинага, на много места и днес „*фашизмът чука на вратата*“, умело прикрит зад привидно патриотични идеи, смесен с национализма и дори експлоатиращ идеята за общото европейско семейство.